

Obsah

PROLOG: OSVÍCENSTVÍ JAKO PROCES FORMOVÁNÍ VEŘEJNOSTI, PROCES DEMOKRATIZACE VĚDĚNÍ..... 7

ÚVOD. OSVÍCENSTVÍ JAKO PŘEDMĚT HISTORICKÉHO BĀDÁNÍ A JAKO HISTORICKÁ EPOCHA

K OSVÍCENSTVÍ JAKO „ARCHEOLOGII MODERNITY“:

OSVÍCENSTVÍ VE SVĚTOVÉ HISTORIOGRAFII..... 25

Osvícenství jako intelektuální hnutí ve službách pokroku a humanity 25

„Pesimistická“ linie: osvícenství jako instrumentalizace světa, vědění i lidských bytostí 28

Otvírání „veřejné sféry“ a otázka „šíření“ osvícenství: osvícenství jako informační revoluce 30

Rozšíření geografického prostoru osvícenství: za obzor „Západu“..... 35

Revize osvícenství jako procesu „modernizačního“ a „sekularizačního“..... 38

OSVÍCENSTVÍ A OBROZENÍ – „HODINA MEZI PSEM A VLKEM“ V ČESKÉ HISTORIOGRAFII 40

OSVÍCENSTVÍ. VĚK ROZUMU, CITU A IRONIE 52

Ex Occidente lux: osvícenství jako import ze „Západu“ 52

Hlavní myšlenkové nástroje: racionalismus, empirismus, materialismus, idealismus..... 54

Média „šíření osvícenství“: sdružování – tiskoviny – jazyk..... 67

SPECIFIKA OSVÍCENSTVÍ STŘEDOEVROPSKÉHO..... 83

„Kulturně-protestantská“ oblast Říše a německé jazykové a kulturní hnutí 18. století..... 84

Katolické osvícenství ve střední Evropě: Polsko, habsburská monarchie a specifika (nekatolických) Uher..... 101

SHRNUTÍ A ZÁVĚR ÚVODNÍ ČÁSTI..... 112

I. TEREZIÁNSKÉ SVÍTÁNÍ. UMÍRNĚNÉ OSVÍCENSTVÍ KOSMOPOLITNÍCH PRIVILEGOVANÝCH VZDĚLANÝCH ELIT (1740–1770)

ZEMĚ DOBRÁ, TO JEST ZEMĚ ČESKÁ. SPOLEČNOST A KULTURA ČESKÝCH ZEMÍ V POLOVINĚ 18. STOLETÍ 121

PROMĚNY ŠLECHTICKÉ KULTURY A POČÁTKY ZEDNÁŘSKÝCH LÓŽÍ	127
Proměny šlechtické kultury	127
První zednářské lóže	132
PROMĚNY ŘADOVÉ VZDĚLANOSTI	137
POČÁTKY NOVÉ UČENECKÉ SOCIABILITY: ŠLECHTICKO-ŘEHOLNÍ A KOSMOPOLITNÍ <i>SOCIETAS INCOGNITORUM ERUDITORUM</i> V OLOMOUCI	147
KRITICKÁ HISTORIOGRAFIE A „SPOR O DOBNERA“	154
Rozvoj kritické historiografie a ediční práce k českým a moravským dějinám	154
Barokní historická tradice a počátek „sporu o Jana z (Ne)Pomuku“	156
„Spor o Dobnera“ – první spor o status historické „pravdy“ a o smysl českých dějin?	161
SVĚTŠTÍ A STŘEDOSTAVOVŠTÍ UČENCI: PRAŽSKÁ FILOZOFICKÁ FAKULTA JAKO PRŮSEČÍK VÍDEŇSKÉHO OSVÍCENSTVÍ A OSVÍCENSTVÍ „NĚMECKÉHO“?	170
Přírodověda a Jan Křtitel Boháč	170
Estetika, německá stylistika a Karl Heinrich Seibt	172
Kameralistika, policejní věda a Josef Ignaz Butschek	174
Hornictví, mineralogie a Ignaz Born	176
INFORMAČNÍ KANCELÁŘE A POČÁTKY NOVODOBÉHO NOVINOVÉHO ZPRAVODAJSTVÍ	180
Novinové zpravodajství	180
Fenomén návěstníku a informační kanceláře	182
SHRNUTÍ A ZÁVĚR I. ČÁSTI	185
II. „JASNÉ POLEDNE“. FORMOVÁNÍ ZEMSKÉHO OSVÍCENSTVÍ VZDĚLANÝCH STŘEDNÍCH VRSTEV (1770–1780)	195
SEKULARIZACE CENZURY A ROZVOJ KNIŽNÍHO TRHU	199
Pražský knižní trh	201
Počátky časopisů v Praze a otázka ženského autorství a ženského publika	208
Pražská léta Johanna Ferdinanda Opize a pražská publicistika poloviny sedmdesátých let	219
Divadlo jako škola vkusu i nástroj výchovy a osvěty: divadelní reforma	228
Počátky novočeské a novoněmecké poezie: Ignaz Cornova a studenti F. E. Schönfelda	237
SEIBTOVCI, BORNOVCI A JEZUITÉ – KONFLIKTNÍ PRAŽSKÁ UČENECKÁ SOCIABILITA (1770–1774)	240
Společenský život: oživení pražských zednářských lóží	240
Seibtovci, bornovci a souboj časopisů	242

POČÁTKY SOUKROMÉ UČENÉ SPOLEČNOSTI (1774–1779)	271
Zrození Soukromé učené společnosti a F. J. Kinský.....	271
Steplingův kruh.....	272
L. J. Scherschnick a osud klementinské knihovny.....	273
Odborná <i>Pojednání/Abhandlungen</i> Soukromé učené společnosti.....	275
„České muzeum“ přírodnin a odchod I. Borna, M. A. Voigta a F. J. Kinského do Vídně.....	278
Spory o Balbínovo dílo a nástup Josefa Dobrovského.....	280
 MORAVA: VZDĚLANCI MEZI OLOMOUCÍ A BRNEM	296
 PROMĚNA INFORMAČNÍHO A MEDIÁLNÍHO PROSTORU NA SKLONKU SEDMDESÁTÝCH LET	302
Proměna novinového zpravodajství.....	302
První morální týdeníky na Moravě a ve Slezsku.....	304
Dva pražské měsíčníky o vzdělání a osvětě.....	309
 VÝCHOVA, VZDĚLÁNÍ, OSVĚTA A JAZYK JAKO NÁSTROJE A MÉDIA „INFORMAČNÍHO PŘENOSU“	314
Výchova a vzdělání pro vyšší i nižší vrstvy.....	314
Jazyk jako médium komunikace i osvěty.....	319
 SHRNUTÍ A ZÁVĚR II. ČÁSTI	336
 III. INFORMAČNÍ REVOLUCE. OD OSVÍCENSTVÍ STŘEDNÍCH VRSTEV K HNUTÍ LIDOVÉ OSVĚTY A OSVÍCENSTVÍ „ČESKÉMU“ (1780–1790)	
PUBLICISTICKÁ EXPLOZE	361
Proměny knižního trhu a liberalizace cenzury.....	361
Nakladatelský magnát Johann Ferdinand von Schönfeld a modernizace novinového zpravodajství.....	369
 METLA NA KAZATELE. PRAŽSKÁ BROŽUROVÁ VÁLKA VE SLUŽBÁCH KATOLICKÉHO OSVÍCENSTVÍ	378
Kritiky kázání a Franz Karl Guolfinger von Steinsberg.....	378
Spor o užitečnosti či škodlivosti mnichů.....	388
Jan Nepomucký jako protagonista brožurových válek.....	397
Publicistický boj za náboženskou toleranci a nástup Václava Matěje Krameria.....	401
 „REPUBLIKA UČENCŮ“: ZEDNÁŘI, VĚDCI, „EXPERTI“?	414
Demokratizace zednářských lóží.....	414
Pražské osvícenství vzdělanců: od společnosti soukromé ke společnosti „královské“.....	432
Korespondenční sítě a sdílení rukopisů jako další forma učenecké sociability.....	447

ZEMĚ – DĚJINY – JAZYK. UČENECKÝ OBRAZ ČESKÝCH ZEMÍ A „VĚDĚNÍ“ JAKO SOUČÁST VLASTENECTVÍ	457
Vědění o zemi: vlastivěda, topografie, statistika	457
„Pragmatické dějiny“ a „objevování“ české reformace	464
Vědění o jazyce a fenomén jazykové obrany	480
HUDEBNÍ, DIVADELNÍ A LITERÁRNÍ ŽIVOT MOZARTOVSKÉ PRAHY	499
Proměny Prahy osmdesátých let 18. století	499
Ulice plné hudby	502
„Aristokratický“ versus „měšťanský“ vkus. Pražský divadelní boj mezi italskou operou a „německou“ i českou činohrou	504
Český středověk jako nový prostor pro fantazii a estetiku hrůzy: nástup historických, rytířských a strašidelných románů	522
Pražské „květobraní“: nová klasicistní básnická tvorba česká a německá	527
KRIZE JOSEFINISMU, REVOLUCE A Hnutí LIDOVÉ OSVĚTY	536
Krise josefinismu a společensko-politická satira a alegorie	538
Diferenciace časopisecké tvorby a „zednářské časopisy“ pro blaho chudých	548
Hnutí lidové osvěty a „decentralizace“ osvícenství mimo vzdělanecká centra	556
Rozkvět novinového zpravodajství a otázka, jak informovat o revoluci ve Francii	566
SHRNUTÍ A ZÁVĚR III. ČÁSTI	574
 IV. TRIUMF ZEMSKÉHO OSVÍCENSTVÍ A REGIONÁLNÍHO PATRIOTISMU (1790–1792)	
VEŘEJNÁ SFÉRA VE SLUŽBÁCH STÁTU A MEDIÁLNÍ PROBLÉM S REVOLUCÍ	592
Herrmann Kunigl, Josef Anton Riegger a Leopold Alois Hoffmann – tvůrci „oficiálního veřejného mínění“?	592
Mlčet či psát o revoluci ve Francii?	594
KORUNOVACE JAKO POLITICKÁ, SPOLEČENSKÁ I KULTURNÍ UDÁLOST	600
Korunovace jako událost publicistická	601
Učená společnost a otázka české řeči	603
KDO JSOU TO „OBROZENCI“? FORMOVÁNÍ SOCIABILITY JAZYKOVĚ ČESKÝCH VLASTENCŮ	608
Česká expedice M. V. Krameria	609
J. V. Monse a otázka české lidové osvěty na Moravě	611
„Hromada česká“: první sdružení pro cílenou podporu českého jazyka a kultury	612
Diferenciace „slovanské“ fronty na Slovensku: Slovenské učené tovarišstvo	615

MANIFEST CITU, SNĚNÍ A SUBJEKTIVITY. NOVÁ PRAŽSKÁ VLASTENECKÁ NĚMECKÁ POEZIE	617
<i>Prvotiny našich samotářských hodin</i>	617
Německý dub a slovanská lípa: přihlášení k soudobé nové německé tvorbě a manifest mládí a citu	618
„Mladí němečtí vlastenečtí básníci“	620
OD DĚJIN ZEMĚ K DĚJINÁM KULTURY A JAZYKA:	
PELCL, CORNOVA, DOBROVSKÝ	624
Pelcloy české dějiny pro Čechy: <i>Nová kronika česká</i>	624
Cornovova edice exulanta Stránského jako josefínsky angažované dějiny: <i>O státě českém</i>	625
Česká kultura a český jazyk jako „hlavní hrdinové“ historického příběhu: Dobrovského <i>Dějiny české řeči a literatury</i> a Pelcloy' <i>Dějiny Němců v Čechách</i>	628
SHRNUTÍ A ZÁVĚR IV. ČÁSTI	634
DESET ÚVAH K ZÁVĚREČNÉMU ZAMYŠLENÍ	638
SHRNUTÍ CHRONOLOGICKÉ: DYNAMIKA OSVÍCENSKÉHO PŮLSTOLETÍ	682
BILANCE KONCEPČNÍ: OSVÍCENSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH JAKO „SOCIOKULTURNÍ TYP“?	698
Poznámky	701
Příloha: Orientační chronologický přehled nejdůležitějších událostí a publikací	802
Použité prameny a literatura.	808
Zdroje vyobrazení	839
Rejstřík jmenný	843